

УДК 7.046.3(477.54):75.03"17"

Шуліка В. В.

Харківська державна
академія дизайну і мистецтв

ІКОНИ ПРЕСВЯТОЇ ТРИЦІ В СЛОБОЖАНСЬКОМУ ІКОНОСТАСІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТОРИЧЧЯ

Шуліка В. В. Иконы Пресвятой Троицы в слобожанському іконостасі першої половини XVIII сторіччя. Статтю присвячено іконографічним та стилістичним особливостям ікон Св. Трійці в намісних ярусах іконостасів Слобожанщини першої половини XVIII ст. Ікона Св. Трійці отримала значне поширення в намісних ярусах іконостасів, містилась лівіше від ікони Богородиці, дзеркально по відношенню до храмової ікони. На цей час таку іконографічну програму виявлено в іконостасах Преображенської церкви сл. Межиріч, Миколаївської церкви сл. Руська Лозова та Миколаївської церкви м. Співаківка. Незважаючи на поширення такої іконографії намісних ярусів, слобожанські ікони Св. Трійці козацької доби не ставали темою окремих досліджень.

Було виявлено, що на Слобожанщині в перш. пол. XVIII ст. були поширені два типи ікон Св. Трійці. Перший (Співаківка) апелює до зразків XVII ст., але має доповнення, які були характерні для іконографії перш. пол. XVIII ст. Другий тип (Руська Лозова) був актуальним для свого часу іконографічним ізводом, який має аналогії в знакових для України іконостасах Троїцької церкви Києво-Печерської лаври та Преображенської церкви у Великих Сорочинцях. Автор статті уточнене датування ікони з Руської Лозової (др. пол. 30-х рр. XVIII ст.). Стиль рококо, в якому виконана ікона, порушує питання про час розповсюдження європейських стилів на Слобожанщині.

Ключові слова: Слобожанщина, іконостас, ікона, Св. Трійця, намісний ярус.

Шуліка В. В. Иконы Пресвятой Троицы в слобожанском иконостасе первой половины XVIII века. Статья посвящена иконографическим и стилистическим особенностям икон Св. Троицы в местном чине иконостасов Слобожанщины первой пол. XVIII в. Иконы Св. Троицы получили широкое распространение в местных рядах иконостасов, находились левее от иконы Богородицы, зеркально по отношению к храмовой иконе. Такая иконографическая программа выявлена в иконостасах Преображенской церкви сл. Межиріч, Николаевской церкви сл. Русская Лозовая и Николаевской церкви г. Спиваковка. Несмотря на распространение такой иконографии,

слобожанские иконы Св. Троицы казацкого периода не становились темой отдельных исследований.

Было выявлено, что на Слобожанщине в первой пол. XVIII в. были распространены два типа икон Св. Троицы. Первый (Спиваковка) апеллирует к образцам XVII в., но имеет дополнения, которые были характерны для иконографии первой пол. XVIII в. Второй тип (Русская Лозовая) является актуальным для своего времени иконографическим изводом, который имеет аналогии в знаковых для Украины иконостасах Троицкой церкви Киево-Печерской лавры и Преображенской церкви в Великих Сорочинцах. Автор статьи уточнена датировка иконы из Русской Лозовой (вторая половина 30-х гг. XVIII в.). Стиль рококо, в котором выполнена икона, ставит вопрос о времени распространения европейских стилей на Слобожанщине.

Ключевые слова: Слобожанщина, иконостас, икона, Св. Троица, местный ярус.

Shulika V. Icons of the Holy Trinity in the Slobozhansky iconostasis of the first half of XVIII century. The article is devoted to iconographic and stylistic features of icons of the Holy Trinity in the local row of iconostases of Slobozhanshchyna of the first half of XVIII century. At this time, the icons of the Holy Trinity ("Hospitality of Abraham") were widespread in local rows of iconostases; they were placed to the left of the icon of the Virgin, mirrored in relation to the temple icon. Such iconographic program was revealed in the iconostases of the Savior-Transfiguration Church of the settlement Mezhyrich (Sumy regiment, now it is a village in Sumy region), St. Nicholas Church of the settlement Russkaya Lozovaya (Kharkiv regiment, now it is a village in the Kharkiv region) and St. Nicholas Church of the hundredth in city of Spivakovka (Izyum regiment, now it is a village in the Kharkiv region). Despite the proliferation of such iconographic scheme, Slobozhansky icons of the Holy Trinity of the Cossacks period did not become the subject of individual studies.

All Slobozhansky icons, which are referred to in the article, were not preserved until nowadays; we can discourse about their appearance only according to black and white photos that were taken at the beginning of the twentieth century by E. K. Redin and S. A. Tararushenko.

It was discovered that in Slobozhanshchina in the first half of the XVIII century two iconographic types of the icon of the Holy Trinity were prevalent. The first iconographic type is presented by the icon of the iconostasis of St. Nicholas Church of the city of Spivakovka, it appeals to samples of the XVII century, but has additional details that were typical for the iconography of the first half of the XVIII century. (an image of a vessel for ablution of feet in the front plan). Icon of the iconostasis of the St. Nicholas Temple of the city of Spivakovka, probably was created after 1738, when previously destroyed as a result of Tatar attack, the temple was restored. In the composition the icon was used the iconographic scheme, known by the icon of the Holy Trinity of village Baryshivka Pereyaslovsky regiment (nowadays it is the Kyiv region, the icon is stored in the Kharkov Art Museum now). The second iconographic type is represented on the icon form the Russkaya Lozovaya settlement, was an actual iconographic issue for that time. This iconography has analogies in iconostases of Ukraine: The Holy Trinity Inland Church of the Kyiv-Pechersk Lavra, and the Savior-Transfiguration Church in the Great Sorochintsy (Mirgorod regiment, now it is village in the Poltava region). An icon from Russkaya Lozovaya was published in catalog of the XII Archaeological Congress, which was

Рецензент статті: Долуда А. О., кандидат технічних наук, доцент, зав. кафедри реставрації станкового і монументального живопису, Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Стаття надійшла до редакції 23.10.2017

held in Kharkiv in 1902. E. K. Redin gave the first attribution of the icon in his description, referring the icon to the second half of the XVII century, based on the year of building of the first Holy-Nikolaevskaya church in the settlement (up to 1663).

Based on the description of the Russkaya and Cherkaskaya Lozova of St. Filaret (Gumilevsky), we can assume that this icon of the Holy Trinity could originate not from the Russkaya but from the neighboring Cherkaskaya Lozovaya.

Sloboda Russkaya Lozovaya was founded by the Moscovites in the middle of the XVII century.

Part of the population of the settlement was "Old Believers". These people were not parishioners of the St. Nicholas Church; the parish was poor and could not order a high quality iconostasis. The parish in Cherkassaya Lozovaya was richer and had a significant book collection for that time. Quirators of the church were representatives of the Kvitka family. As a rule, parishioners of the church in Cherkassaya Lozovaya passed unused church utensils, books, etc. to the poorer temple of Russkaya Lozovaya. Thus, the icon of the Holy Trinity could be transferred to a neighboring village, where it was kept until the XII Archaeological Congress.

The Icon of the Holy Trinity from the Russkaya Lozovaya is similar to the icon from the iconostasis of the Trinity Gate Church of the Kiev-Pechersk Lavra by its composition. The Holy Trinity is seated at the round table in the form of three angels, behind them is depicted a Mamvyrian oak with a characteristic bifurcated trunk. On the right side, Sara is depicted in the doorway of the house. While at the Lavra icon kneeling Abraham is depicted in the foreground with hands crossed on his chest near the pelvis for washing feet, on the icon from Russkaya Lozovaya Abraham invites the Angels to the table. Such an interpretation of the Abraham's figure is also present at the icon from the iconostasis of the Holy Transfiguration Church of the Great Sorochintsy. The exact dating of the establishment of Lavra (established in 1734 – 1735) and Sorochintsy (early 30-ies of the XVIII century) iconostases gives an opportunity to specify the dating of icons from the Russkaya Lozovaya, which was created after Lavra's and Sorochintsy's icons, respectively, not in the second half of XVII century, as E. K. Redin believed, but after 1735.

The image of the Mamvyrian oak deserves special attention. The Mamvyrian oak that was depicted on the Lavra icon and the icon from Russkaya Lozovaya in the form of a tree with a bifurcated trunk, was first described by the Kiev-Pechersk monk Daniel in his "Life and Walking ..." in 1104 – 1106. The bifurcated trunk subsequently became symbolized by the Old and New Covenants. This interpretation of Mamvyrian oak in icons demonstrates knowledge of pilgrimage literature, the image of oak by icon painters of the XVIII century is historically authentic.

Despite the similarity of composition of icons from the Lavra iconostasis and iconostasis of Russkaya Lozovaya, icons are painted in different styles. While the icons in the iconostasis of the Trinity Gate Church of the Kiev-Pechersk Lavra are united by the baroque and mannerism styles (the hieraticity of the poses of the angels, the bandelverk motive in the background decor), the icon from Russkaya Lozovaya combines baroque and rococo styles. The rococo style features are also present in the icons of Sorochinsky iconostasis. Distribution of the rococo style in the iconography of Slobozhanshchina (and Poltava) in the 30-ies years of XVIII century raises the question of the time of propagation of European styles in the East of Ukraine.

Keywords: Slobozhanshchina, iconostasis, icon, Holy Trinity, local row.

Постановка проблеми. У процесі дослідження намісних ярусів іконостасів Слобожанщини перш. пол. XVIII ст. було виявлено, що найбільш поширеною іконографічною програмою ярусу була та, де за намісною іконою Богородиці містилась ікона Св. Трійці («Гостинність Авраама»). На цей час відомі три приклади таких іконографічних програм. Це іконостас Преображенської церкви в сл. Межиріч, Миколаївських церков в сл. Руська Лозова та м. Співаківка. На жаль, як виглядала ікона Св. Трійці з Межиріччя, невідомо, а про вигляд ікон з Руської Лозової та Співаківки можна мати уявлення лише завдяки фотовідбиткам.

Аналіз досліджень та публікацій. Іконографічні особливості ікон Св. Трійці у слобожанських іконостасах перш. пол. XVIII ст. до цього часу не ставали темою окремих досліджень. 1902 р. в Альбомі XII Археологічного з'їзду [1, с. 57] проф. Є. Редіним була оприлюднена світлина ікони Св. Трійці з Руської Лозової (іл. 1) (Харківський полк, тепер Дергачівський р-н, Харківська обл.). Разом із фотовідбитком був поданий короткий опис пам'ятки. Є. Редін датував цю ікону XVII ст., обґрунтовуючи свою атрибуцію роком побудови церкви, з якої походила ікона [7, с. 190], — 1664 р. [1, с. 29].

Ікона з м. Співаківка (Ізюмський полк, тепер село Ізюмського р-ну Харківської обл.) була сфотографована С. Таранушенком 1914 р. (іл. 2). На час фотофіксації іконостас Миколаївської церкви був уже розібраний, а намісні ікони — поставлені в кіоти, під скло. Хоча фотовідбитки ікон зберігались у НБУ ім. В. І. Вернадського, до недавнього часу не були введені до наукового обігу. 2011 р. фото ікон співаківського іконостаса були надруковані в альбомі «Іконостаси Слобідської України» [6, с. 127]. Фотовідбитки демонструють непогану збереженість ікон. За радянських часів ікони з Руської Лозової та Співаківки були втрачені.

Мета дослідження полягає у виявленні іконографічних та стилістичних особливостей ікон Св. Трійці у слобожанському іконостасі першої половини XVIII ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сотенне місто Співаківка згадується в Чугуївській переписці як «Співаківська слобода» з 1673 р., тоді ж був побудований дерев'яний храм св. Миколая. У 1682 р. Харківський та Ізюмський полковник Г. Є. Донець-Захаржевський збудував укріплення навколо міста [8, с. 322; 10, с. 48]. У 1736 та 1738 рр. Співаківка, разом із багатьма іншими містами та слободами Ізюмського полку, була зруйнована татарами. Під час татарського нападу значно постраждала й Миколаївська церква. Напад 1738 р. став останнім нападом татар на сотенне місто [10, с. 98, 100]. Вціліле церковне майно із Співаківки було передано на зберігання до Ізюмського Преображенського собору [8, с. 323]. Архієпископ Харківський свт. Філарет (Гумілевський), серед украдених татарами церковних речей, вказував тканини, металевий хрест та інше начиння. Про руйнування іконостаса не згадується, але є згадка, що під час

нападу татари їздили у храмі верхи на конях, а після закінчення навали, через наслідки набігу, скоро відновити богослужіння було неможливо [8, с. 322–323]. У 1763 р. у Співаківці був освячений новий дерев'яний храм [10, с. 119], а 1878 р. проведена його реставрація [10, с. 300]. За радянських часів церкву було зруйновано.

Ікони з намісного ярусу іконостаса Миколаївської церкви м. Співаківка [6, с. 127], ймовірно, були написані після руйнівного нападу 1738 р., під час відновлювальних робіт у храмі. Із усього іконостаса, завдяки світлинам С. Таранушенка, маємо відомості про чотири ікони намісного ряду: Христа, Богородиці, св. Миколая та Св. Трійці. Ікони Св. Трійці та св. Миколая мали менший розмір, що говорить про те, що намісний ярус іконостаса мав ритмічну структуру, а розмір ікон збільшувався до центру. Усі ікони були виконані на металевому (золотому?) тлі, яке було вкрите різьбленим акантовим візерунком. У нижній частині ікон знаходився текст у декілька рядків. За фотовідбитками важко встановити, чи є цей текст частиною ікон, чи є пізньою вставкою. Також до незрозумілих деталей належать профільовані накладки на кутах ікон, які, ймовірно, теж є не автентичними доповненнями.

У центрі ікони Св. Трійці за круглим столом сидять троє Ангелів із жезлами у руках. На землі, перед столом, стоять сосуди та рушник для омовіння ніг. На задньому плані, справа, зображений Мамврійський дуб, зліва — дім Авраама. Біля будинку за Ангелом стоїть Авраам, який хрестоподібно склав руки, у дверному отворі зображено Сарру.

Ікона з Руської Лозової (88 × 46) [1, іл. XXI] — це все, що залишилось від старовинного іконостаса слободи. Руська Лозова була заселена у 1663 р. московітами, які мешкали окремо від українців (черкасів) (українці заснували відповідно Черкаську Лозову, засновником є Харківський полковий суддя С. Квітка [7, с. 190]). У 1785 р. в Руській Лозовій був збудований новий храм [10, с. 138], який ремонтувався у 1872 р. [10, с. 282–283]. Свт. Філарет, описуючи церковні старожитності обох Лозових, зовсім не згадує іконостаси та ікони. Він перелічує лише цінні стародруки, зазначаючи, що всі книги в храмах обох Лозових належали храму Воздвиження Хреста в Черкаській Лозовій (перший храм побудований не пізніше 1663 р., другий у 1791 р. [10, с. 144]), яким опікувалася родина Квіток [7, с. 190]. Ікона з Руської Лозової могла належати до іконостаса як Миколаївської, так і до більш заможної Воздвиженської парафії Черкаської Лозової (як і стародруки). Ймовірно, храм у Руській Лозовій був біднішим ніж у Черкаській, тому що не мав заможних ктиторів, а частина населення села сповідувала старообрядництво (чугуївська община) [7, с. 191], тобто не відвідувала місцевий храм.

Ікона з Руської Лозової демонструє майстерну, дорогу роботу і є одним із шедеврів слобожанського іконопису, про що писав і Є. Редін [1, с. 14]. Іконостас такого рівня міг бути замовлений заможним ктитором (як, наприклад, один із Квіток), тому гіпо-

теза про первісне походження ікони не з Руської, а з Черкаської Лозової виглядає достатньо ймовірною. Датування ікони XVII ст., яке запропонував Є. Редін, також не виглядає беззаперечним і потребує уточнення.

Літературною основою ікон Пресвятої Трійці є 18 глава книги Буття, де до Авраама прийшов Господь у вигляді трьох Мужів.

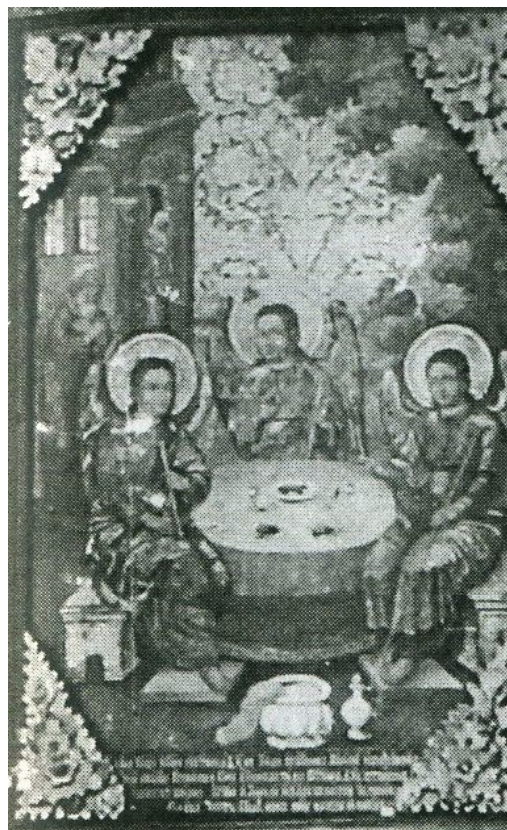
Ікона з Руської Лозової демонструє вільно трактовану візантійську іконографічну схему, де троє Мужів, які зображені у вигляді ангелів, сидять за столом. На іконі зображено стіл круглої форми, в центрі якого стоїть велика тарілка, малі тарілки з їжею — біля Мужів та навпроти Авраама. Мужі-Ангели зображені з крилами, мірилами у руках, які мають закінчення у вигляді хрестів. Ангел з лівої сторони (Бог Отець) дивиться на інших Ангелів та благословляє їжу на столі, Ангел по центру (Логос) тримає праву руку з благословляючим жестом на рівні грудей (як Пантократор), Ангел з правої сторони стола (Бог Святий Дух) жестом звертається до Авраама. Мужі-Ангели зображені в динамічних позах. Складки одягу написані контрастно, з гострими кутами, ймовірно, були прикрашені золотопробільним письмом. Край рукавів центрального Ангела орнаментований. На передньому плані ікони, справа, зображений Авраам на колінах, який простер руки до Гостей. На задньому плані, по центру, зображений великий Мамврійський дуб із характерним роздвоєним стовбуром. Праворуч від Мамврійського дуба зображений будинок Авраама, у дверному отворі якого стоїть Сарра. Тло ікони декоровано акантовим листям, яке «С»-подібно закручене. Орнаментация фону не суцільна, виконана високим ліпленням рельєфом, який вибірково вкриває ділянки фону.

За композицією ікона з Руської Лозової перегукується з відомими пам'ятками українського бароко — іконою Св. Трійці з іконостаса Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської лаври (іл. 3), який був написаний лаврськими майстрами у 20–30-х рр. XVIII ст. (встановлений протягом 1734–1735 рр.) [3; 4], та іконою Св. Трійці з іконостаса Преображенської церкви у Великих Сорочинцях (початок 30-х рр. XVIII ст.) [2; 5] (Миргородський полк, тепер Полтавська обл.) (іл. 4).

Порівняння Лаврської ікони з іконою із Руської Лозової приводить до наступних висновків: ікони мають практично аналогічну композицію, але різняться у деталях. На київській іконі Авраам на передньому плані схрестив руки на грудях, перед ним — ємність із рушником для омовіння ніг Гостям. На іконі з Руської Лозової Авраам на колінах запрошує Гостей (відсутнє зображення сосуда). На лаврській іконі пози Ангелів більш ієратичні, до Авраама звертається Ангел, який сидить зліва від столу (Бог Отець), на іконі з Руської Лозової звертається Ангел справа (Бог Дух Святий). По-різному вирішені складки одягу та архітектура. Мамврійський дуб на обох іконах має різне пластичне рішення, але зберігає свою символічну структуру у вигляді дерева, стовбур якого роздвоєний.



Іл. 1. Пресвята Трійця (Гостинність Авраама).
Ікона зі сл. Руська Лозова. Фото Є. Редіна



Іл. 2. Пресвята Трійця (Гостинність Авраама).
Ікона з м. Співаківка. Фото С. Таранушенка

Перший опис Мамврійського дуба відомий за «Житієм й хоженієм...» паломника, києво-печерського монаха Даніїла у 1104–1106 рр. [9]. Роздвоєний стовбур дерева у християнській традиції символізував Старий та Новий Заповіт. Київська іконописна традиція, добре знаючи перекази паломників, міцно трималася за цю символіку, що відобразилось й у слобожанській пам'ятці. Декор тла на київській та слобожанській іконах вирішено зовсім по-різному. Київська пам'ятка декорована невисоким рельєфним орнаментом, де акантові листя переплелися з бандельверками. Маньєристичні елементи декору присутні в орнаментах тла й інших ікон іконостаса Троїцької надбрамної церкви. Слобожанська пам'ятка, як було зазначено вище, декорована високим рельєфом. «С»-подібний акантовий декор тла ікони, меблі з «S»-подібними ніжками, динамічні та дещо томні пози Ангелів свідчать, що ікона має елементи стилю рококо, який почав поширюватися на Лівобережній Україні з 30-х рр. XVIII ст., на що вказує Л. Пляшко [5]. На жаль, відомості про кольорову гаму ікони, котрі навів Є. Редін, не дають об'єктивного уявлення про відповідність кольорів до стилю, в якому була написана ікона.

Це порівняння порушує запитання про стилістику, в якій вирішувався декор іконного тла у різних регіонах Центральної та Лівобережної України. Якщо у слобожанських пам'ятках на початку XVIII ст. маньєристичні деталі декору зникають, про що свідчать виявлені пам'ятки (наприклад, ікони з Водяного, Замостя, Вільшан тощо), то в ки-

ївських пам'ятках, зокрема в іконостасі Троїцької надбрамної церкви, ще в 30-х рр. XVIII ст. ці елементи декору широко використовуються. З огляду на це, розповсюджена думка про суцільний вплив лаврської школи на церковне мистецтво Лівобережної України не виглядає безапелляційною.

Порівняння ікони з Руської Лозової із сорочинською іконою Св. Трійці демонструє збіг в окремих деталях іконографічної схеми. Зображення постаті Авраама збігається із лозівською іконою, так само відсутні ємність та рушник на передньому плані. Але в сорочинській іконі значно відрізняється зображення Мамврійського дуба та архітектури на задньому плані. Дуб зображений у вигляді густої кропи без стовбура. У сорочинській іконі оригінально вирішено рельєфне тло. У порівнянні зі слобожанськими пам'ятками, рельєф ікон сорочинського іконостаса є нижчий. Орнамент складається з квітів маку. Оригінальною деталлю є зображення сонця над центральним Ангелом (Логосом) як натяк на Христа (Логосу, що втілюється).

Стилістично ікони з Руської Лозової та з В. Сорочинців значно ближчі між собою, ніж ікона з Лаврської Троїцької церкви. Обидві ікони написані під впливом стилю рококо [5].

Датування ікони з Руської Лозової можна зробити завдяки порівнянню її з лаврською та сорочинською пам'ятками. Якщо ікона з Руської Лозової є наслідуванням за іконографією лаврського та сорочинського зразків, то вона має бути написаною після 1735 р., а не в XVII ст., як вважав Є. Редін.



Іл. 3. Пресвята Трійця (Гостинність Авраама).
Ікона з іконостаса Троїцької надбрамної
церкви Києво-Печерської лаври. 20–30-ті рр.
XVIII ст.



Іл. 4. Пресвята Трійця (Гостинність Авраама). Ікона
з іконостаса Преображенської церкви у Великих
Сорочинцях. Початок 30-х рр. XVIII ст.



Іл. 5. Пресвята Трійця
(Гостинність Авраама). Ікона з
с. Баршівка. Др. пол. XVII ст.
Харківський художній музей

Якщо ікона з Руської Лозової є реплікою лаврської іконографії, то співаківська ікона демонструє більш «архаїчну» іконографічну схему, котра мала поширення у другій половині XVII ст. Близькою за іконографією до співаківської пам'ятки є ікона Св. Трійці, яка походить із с. Баришівка Переяславського полку (тепер Київська обл.) (зберігається в Харківському художньому музеї) (Іл. 5). Обидві ікони є близькі за композицією, але мають відмінності: у трактуванні постатей Ангелів, у розміщенні фігури та трактуванні пози Авраама, у зображенні архітектури. На баришівській іконі немає сосуда та рушника для омовіння ніг.

Висновки:

1. Аналіз літератури виявив, що іконографічні особливості ікон Св. Трійці на Слобожанщині не були досліджені.
2. Були виявлені два іконографічних типи ікон Св. Трійці (Старозавітної), які мали розповсюдження на Слобожанщині в 30–40 рр. XVIII ст. Перший є представлений в іконі з іконостаса м. Співаківка, другий — з іконостаса сл. Руська Лозова.
3. Обидві схеми мають прототипи та аналоги в пам'ятках Київщини та Полтавщини, але демонструють оригінальну трактовку. Якщо ікона із Співаківки є продовженням іконографії попереднього століття з доданням нових деталей, котрі не зустрічаються в українському іконописі XVII ст., то ікона з Руської Лозової демонструє актуальні для свого часу стилістичні та іконографічні варіації. До нової деталі іконографії в іконі зі Співаківки належить зображення сосуда та рушника для омовіння ніг. Ця деталь композиції широко розповсюджується в українських іконах Св. Трійці саме XVIII ст. На іконі з Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерського монастиря на передньому плані зображений Авраам, який саме збирається омити ноги своїм Гостям. Ікона з Руської Лозової і характерним прикладом живо-го розвитку традиції, коли майстер, знайомий із нещодавно створеними зразками, не йде шляхом копіювання, а створює новий образ, відбираючи найкращі, на його думку, деталі та трактування.
4. Ікона з Руської Лозової є пам'яткою, яка демонструє поширення стилю рококо на Слобожанщині в 30-ті рр. XVIII ст., що відкриває перспективу подальших досліджень щодо розповсюдження європейських стилів у різних регіонах України.

Література:

1. Альбом выставки двенадцатого археологического съезда в Харькове 1902 г. [Текст, фотовідбитки] / предисл. и объяснение Е. К. Редина. — Х., 1902. — 57 с.
2. Дорофійенко І. Сорочинський іконостас [Текст] / Інна Дорофійенко, Мільяєва Людмила, Ольга Рутковська. — К. : Родовід, 2010. — 168 с. — ISBN 978-966-7845-64-3.
3. Кондратюк А. Іконостас Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської лаври : проблеми дослідження, досвід каталогізації [Текст] / А. Кондратюк // Волинська ікона : дослідження та реставрація. Матеріали XIV міжнародної наукової конференції м. Луцьк, 29–30 жовтня 2007 р. Вип. 14. — Луцьк : ВКМ, МВІ, 2007. — С. 48–53.
4. Кондратюк А. Ю. Іконостас Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської лаври : досвід каталогізації [Текст] / А. Ю. Кондратюк // Могилянські читання 2006 року :

- збірник наукових праць. Доля музейних зібрань. Ч. 2 / Національний Києво-Печерський іст.-культ. заповідник ; ред. рада : В. М. Колпакова (відп. ред.) та ін. — К. : Фенікс, 2007. — С. 81–91.
5. Пляшко Л. Сорочинський іконостас. Ознаки стилю Рококо : Мистецтвознав. розвідка [Текст] / Л. А. Пляшко. — К. : Українознав., 2001. — 120 с. — (Б-ка журн. «Пам'ятки України»; Кн. 35).
6. Таранушенко С. А. Іконостаси Слобідської України [Текст] / С. Таранушенко. — Х. : ХПММС, 2011. — С. 127.
7. Филарет (Гумилевский), арх. Историко-статистическое описание Харьковской епархии [Текст] : в 3-х т. / архиепископ Филарет (Гумилевский). — Х. : Райдер, 2004. — Т. 1. — 328 с.
8. Филарет (Гумилевский), арх. Историко-статистическое описание Харьковской епархии [Текст] : в 3-х т. / архиепископ Филарет (Гумилевский). — Х. : Факт, 2005. — Т. 2. — 432 с.
9. Хожение игумена Даниила [Електронний ресурс] / Подготовка текста, перевод и комментарии Г. М. Прохорова // Электронные публикации Института русской литературы (Пушкинского Дома) РАН : веб-портал. — Электронні дані : [Библиотека литературы Древней Руси / РАН. ИРЛИ; под ред. Д. С. Лихачева и др. — СПб. : Наука, 1997. — Т. 4 : XII век. — 687 с.]. — Режим доступа : <http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4934> — вільний (дата звернення : 24.03.2017). — Назва з екрана.
10. Щелков К. П. Историческая хронология Харьковской губернии [Текст] / К. П. Щелков. — Х. : Университетская типография, 1882. — 365 с.

References:

1. Redin, E. K. (Comp.). (1902). *Album vystavki dvenadtsatogo arheologicheskogo s'ezda v Kharkove 1902 g.* [Album of the Exhibition of the Twelfth Archaeological Congress in Kharkov]. Kharkov. (In Russian).
2. Dorofienko, I., Milyaeva, L. & Rutkovska, O. (2010). *Sorochynskiy Ikonostas* [The Sorochynsky Iconostasis]. Kyiv : Rodovid. (In Ukrainian, in English).
3. Kondratyuk, A. (2007, October 29–30). Ikonostas Troyits'koyi nadbramnoyi tserkvy Kyievo-Pechers'koyi lavry : problemy doslidzhennya, dosvid katalohizatsiyi [Iconostasis of the Trinity Gate Church of the Kyiv-Pechersk Lavra : problems of research, the experience of cataloging]. In *Proceedings Volinska Ikona : doslidzhennya ta restavratsiya : XIV mizhnarodna naukova konferentsiya (m. Luts'k.) — XIV International Scientific Conference in Luts'k*, (pp. 48–53). Luts'k : VKM, MVI. (In Ukrainian).
4. Kondratyuk, A. Yu. (2007). Ikonostas Troyits'koyi nadbramnoyi tserkvi Kievo-Pecherskoyi lavry : dosvid katalogizatsiyi [Iconostasis of the Trinity Baptismal Church of the Kyiv-Pechersk Lavra : the experience of cataloging]. In *Mogilyanski chitannya 2006 roku — Mogilyansky readings 2006*. (Part 2, pp. 81–91). Kyiv : Feniks. (In Ukrainian).
5. Plyashko, L. (2001). *Sorochynskiy Ikonostas. Oznaki stylu rokoko* [The Sorochynsky Iconostasis. Rococo's Signs of Art]. Kyiv : Ukrayinoznavstvo. (In Ukrainian).
6. Taranushenko, S. A. (2011). *Ikonostasy Slobidskoyi Ukrayiny* [Iconostasis of Sloboda Ukraine]. Kharkiv : KhPMMMS. (In Ukrainian).
7. Filaret (Gumilevsky). (2004). *Istoriko-statisticheskoye opisaniye Khar'kovskoy yeparkhii* [Historical and Statistical Description of the Kharkov Diocese]. (Vol. 1). Kharkov : Rayder. (In Russian).
8. Filaret (Gumilevsky). (2004). *Istoriko-statisticheskoye opisaniye Khar'kovskoy yeparkhii* [Historical and Statistical Description of the Kharkov Diocese]. (Vol. 2). Kharkov : Fakt, 2005. (In Russian).
9. Prokhorov, G. M. (Prep. of the text, trans. & comments). (1997). *Khozheniye igumena Daniila* [The Walking of Igumen Daniel]. In *Biiblioteka literatury Drevney Rusi — Library Literature of Ancient Rus* (D. S. Likhachev, L. A. Dmitriyev, A. A. Alekseyev & N. V. Ponyrko, eds). (Vol. 4). St. Petersburg : Nauka. Retrieved from <http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4934>. (In Russian).
10. Schelkov, K. P. (1882). *Istoricheskaya khronologiya Harkovskoy gubernii* [Historical Chronology of the Kharkov Governorate]. Kharkov : Universitetskaya tipografiya. (In Russian).